

Norrænt samstarf, Íslendingar og aldaskiftin.

Eftir dr. *Helga Peturss.*

Raddir hafa heyrst um það, að tilraunirnar til norræns samstarfs séu ennþá mjög ófullnægjandi. Og það er enginn vafi á því, að sú aðfinning er réttmæt. Norðurlandabjóðirnar njóta sín ekki til fulls fyrir þær verða mun belur samtaka en nú er, og þau samtök eru gerð á réttri undirstöðu. En sú undirstaða fæst ekki án hins rétta skilnings á sögu Norðurlandabjóðanna og því hlutverki, sem hinu norræna kyni er ætlað að vinna fyrir framsókn alls mannkyns. Og þá fyrst og fremst hin miklu umskifti frá Helstefnu til Lífsstefnu.

Íslenzka þjóðin er svo lítil, og um marga hluti svo miklu síðri frændþjóðum sínum, að það hefur eðlilega gengið mjög illa að láta sér skiljast, að hennar hlutverk geti í þessum úrslitaefnum verið neitt sérstaklega þýðingarmikið.

Það sem segja þarf er í rauninni einfalt mál, og þarf ekki mjög margra orða við til að taka fram aðalatriðin. Ef mannkynið á að geta skift um frá Helstefnu til Lífsstefnu, þarf það að vaxa andlega fram yfir trúarbragðastigið. Ná til visinda, þar sem áður hefur verið trú. Þetta þýðir vitanlega ekki, að lita beri á það sem visindalegan sannleika, er áður hefur aðeins verið átrúnaður. En því síður það, að hinn visindalegi sannleikur sé á þá leið, að hinn ýmiskonar átrúnaður mannkynsins um aldaðir, sé ekkert annað en barnalegar ímyndanir og hafi ekki við neinn sannleik að styðjast.

Það sem þarf, er nýtt landnám í visindum, í líkingu við það sem oft hefur orðið áður, en aðeins miklu stórkostlegra. Heimurinn hefur verið numinn fyrir eðlisfræði og efnafræði. Nú þarf að nema heiminn fyrir líffræðina. Og það er ekki of mikið úr þýðingu þess landnáms gert þó að sagt sé, að meðan líffræði eins mannkyns nær ekki út fyrir þess eigin hnött og

ekkert samband kemst á milli stjörnufræði og líffræði, geta vísindi þess mannkyns aldrei orðið nema frumstað, að kalla ma, þegar miðað er við þær framfarir sem orðið gætu og þurfa að verða, ef mannkynið á að komast á örugga framfaraleið. Og vitanlega væri engin sanngirni í því að ætlast til að skáldin riði þar á vaðið, hversu ágæt skáld sem eru, og jafnvel ekki þó að um náttúrufræðilega mentað skáld sé að ræða, eins og H. G. Wells.

Viða hefur komið fram alveg réttur skilningur á því, að hið nýja landnám þarf umfram allt að verða í líffræði. En hinsvegar hef ég ekki orðið var við neinn skilning á því, að það þarf um leið að vera landnám í stjörnufræði, svo að um ný vísindi, stjörnulíffræði, geti orðið að ræða. Og þá hefur vitanlega ekki verið tekið eftir því eins og þurft hefði, að landnám þetta er þegar hafið hér á Íslandi, hjá þeirri þjóð, sem ein hefur varðveitt samhengið í norrænni málþróun og um eitt leyti miðaldanna var andlega frjálsari en nokkur þjóð önnur. (Sbr. orð hins ágæta Keplers í riti, þar sem hann einmitt getur um Ísland: „et quod in his rebus maximi momenti est, libero animo.“)

Því miður hafa íslenzkir vísindamenn, einmitt þeir mennirnir, sem svo mikið reið á að samtaka gætu orðið að réttu marki, að mestu brugðist í þessum efnum ennþá. Þeir hafa ekki verið nógu frjálshuga („libero animo“), ekki í nógu miklu samræmi við það sem bezt hefur verið um íslenzka fortíð, ekki nógu þjóðræknir.

Áhugaleysið á íslenzkum sannleik, hinu íslenzka landnámi í vísindum, kemur mjög fróðlega fram í nýrri bók, sem ég hef verið að blaða í. Bókin heitir „Efnisheimurinn“ og er eftir Björn Franzson, sem á Þýzkalandi hefur stundað háskólanám í eðlisfræði. Bókin er gáfulega samin og gagnleg að ýmsu leyti, en þó of mjög undir áhrifum þessara Gyðingavísinda, sem svo mjög hefur verið látið af þessa síðustu áratugi. Mig furðar dálítið á því að mitt verk er ekki nefnt á nafn í bók þessari, þar sem þó ýms mín orð koma þar fyrir, og framsetningin ber þess nokkur merki, að höfundurinn hefur lesið sumar mínar ritgerðir sér til gagns, enda svo mikill gáfumaður, að hann hefur einhverntíma ritað um mig í þýzkt blað. En sú óbeina

yfirlýsing, sem gefin er í bókinni um, að ekki sé mark takandi á stjörnufræði minni, er ekki viturleg. Það er eftirtektarvert, að þó að Anaximander sé þarna nefndur, þá er þess ekki getið, sem kemur oss til að spyrja, hvort snillingur þessi muni ekki hafa vitrastur verið hinna grisku heimspekinga. Anaximander virðist hafa verið fyrsti höfundur jarðfræðinnar, og hann skildi glögt — fyrir nálega 2500 árum! — að mannkynið á ætt sína að rekja til dýranna. Hinn andlegi frændi Anaximanders, Lamarek, er ekki nefndur á nafn, og má þó ekki vera svo stutt yfirlit yfir sögu vísindanna, að þess ágæta manns sé þar að engu getið. Höf. virðist hallast að þeirri alveg fráleitu firru, að líf líkt því sem er hér á jörðu, sé sjaldgæft í alheimi. Jafnvel þó að ekki væri í hverri vetrarbraut nema einn hnöttur byggður vitverum, þá eru samt yfirgnæfandi líkur til þess að tala slíkra lífstöðva mundi nema biljónum biljóna, eða þó meira væri til tekið. Og tilganginn með lífinu getum vér glögt skilið.

Það sem oss riður mest á hér á jörðu í vísindalegum efnum er, eins og vikið var á, ekki fullkomnari (eða flóknari) hugmyndir um rúm og tíma, heldur hitt, að koma líffræðinni í samband við stjörnufræðina, skilja, að mannkynið er í svo miklum háska statt, að það er hin mesta fjarstæða að gera sér nokkrar vonir um, að það geti átt langa og glæsilega framtíð fyrir höndum, ef ekki er algerlega breytt um stefnu. En það verður ekki gert nema með því að uppgötva lífið á stjörnunum og hvernig fullkomnara samband við lengra komnar en alveg eins náttúrlegar verur og vér erum hér á jörðu, er hið eina sem getur komið oss á hina sönnu framfarabraut. Eða m. ö. o., valdið aldaskiftunum frá Helstefnu til Lífsstefnu.

Það er hlutverk hinnar norrænu mannættar að hafa forgönguna í þessum efnum. Og er eftirtektarvert, hve einmitt vísindaafrek hinna frægu Gyðinga eru fróðleg bending um, að þaðan er ekki forustunnar að vænta, þó að engum ætti að koma til hugar að neita Semítum, Aröbum og Gyðingum um framúrskarandi hæfileika, eigi einungis til trúarbragðamyndunar, heldur einnig í stærðfræðivísindum og fleiru.